

کارهای پژوهشی و خدماتی مرکز مدارك علمی

بن مرکز با نام مرکز اسناد و مدارك علمی ایران در سال ۱۳۴۷ تأسیس شد. هدف اصلی از ایجاد آن فراهم آوردن و نیز گسترش کار فراهم آوردن اطلاعات در زمینه‌های علمی و علوم اجتماعی برای پژوهندگان بود. اهم وظایف بن مرکز را میتوان بشرح زیر خلاصه کرد:

- ۱- گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات علمی مورد نیاز پژوهندگان.
 - ۲- کمک به برقراری ارتباط علمی بین دانشمندان و پژوهندگان.
 - ۳- تحقیق و مطالعه در مورد نحوه‌های گردآوری و ارائه مطالب علمی و علوم اجتماعی مورد نیاز بر نامدهای پژوهشی کشور.
 - ۴- تأسیس کتابخانه پژوهشی بزرگ در زمینه‌های علمی و علوم اجتماعی.
 - ۵- انتشار فهرستها، راهنماها، کتابنامه‌ها، مقاله نامه‌ها و دیگر انتشارات.
- مرجع جهت تسهیل دستیابی به مدارك و شناخت پژوهندگان.
- ۶- مطالعه و پژوهش در کلیه مواردی که بتواند در گسترش خدمات و اطلاعات علمی مؤثر باشد.
 - ۷- فراهم کردن وسایل مبادله اطلاعات علمی با کشورهای دیگر و پیوستن به شبکه جهانی مبادله اطلاعات علمی و فنی (یونی سیست) و کوشش در راه ایجاد شبکه مبادله اطلاعات علمی و فنی در منطقه آسیای جنوب غربی و خاورمیانه.

۸ - ایجاد و تشویق همکاری و ارتباط بین کتابخانه‌های اختصاصی و پژوهشی و مراکز اسناد علمی کشور.

کمبود نیروی متخصص و کارآزموده همراه با مشکلات اداری از یک طرف و بردسیهائی که در مورد عادات مطالعه و تحقیق پژوهندگان ایرانی به عمل آمد از جهت دیگر مرکز را متوجه این نکته کرد که برای اخذ نتیجه بهتر فعالیت‌های خود را بطور اساسی در چند زمینه بنیادی و پژوهشی متمرکز کرده از یک جهت به ایجاد مراکز اختصاصی و تقویت مراکز موجود کمک کند و همکاری بین آنها را تشویق نموده گسترش دهد و از جهت دیگر راهنماها و دستور عمل‌هایی برای فعالیت‌های این مراکز به وجود آورده به ایجاد هماهنگی در کار آنها کمک کند، بدین ترتیب نیرو و امکانات و منابع موجود در سطح کشور بنحو کامل مورد بهره برداری قرار گرفته در خدمت فراهم آوری اطلاعات برای متخصصان و پژوهندگان قرار گیرد.

بطور خلاصه معلوم شد مرکز باید فعالیت اساسی خود را در کارهای ستادی متمرکز کند و برای ارائه خدمات از همکاری مراکز اختصاصی بهره گیرد.

اول - در زمینه کارهای بنیادی و پژوهشی از دو فعالیت مشخص باید نام برد: ایجاد هماهنگی و همکاری بین مراکز اسناد و کتابخانه‌های اختصاصی بر اساس توصیه‌های برنامه شبکه جهانی مبادله اطلاعات علمی و فنی (یونیسیست) • تهیه قواعد نمایه سازی و چکیده نویسی فارسی بمنظور ذخیره و بازیابی اطلاعات مربوط به ایران.

۱. ایجاد هماهنگی و همکاری بین مراکز اسناد و کتابخانه‌های اختصاصی: این یکی از فعالیت‌های بنیادی مرکز مدارك علمي در جهت تقویت زیر بنای مراکز اسناد و اطلاعات و کتابخانه‌های اختصاصی بر اساس توصیه‌های یونیسیست

است. در این زمینه میتوان از چهار طرح مهم نام برد.

الف • امانت بین کتابخانه‌ها: یکی از قدیمی‌ترین طرح‌های این مرکز است که در سال ۱۳۳۸ با همکاری ۱۶ مرکز اسناد و کتابخانه اختصاصی شروع شد و بتدریج گسترش یافت بطوریکه در آخر شهریورماه سال ۱۳۵۳ تعداد کتابخانه‌هایی که با طرح همکاری داشته‌اند به ۶۰ رسید. امانت بین کتابخانه‌ها بیشتر از طریق تهیه فتوکپی انجام میگیرد. درخواست فتوکپی روی فرم‌های خاصی که در مرکز مدارک علمی تهیه شده به عمل می‌آید. با استفاده از کارتهایی که برای چاپ دوم فهرست مشترک نشریات ادواری تهیه شده موجودی کتابخانه‌های کشور بررسی میشود و در مرحله اول از منابع مرکز و بعد از منابع داخلی دیگر فتوکپی تهیه میشود. در صورتیکه مجلد در ایران موجود نباشد با استفاده از منابع خارجی فتوکپی تهیه شده در اختیار درخواست کننده قرار میگیرد. برای اینکه درخواست کننده باید مخارجی را که حد اکثر $\frac{1}{4}$ هزینه‌های مستقیم آن است بپردازد.

ب • فهرست مشترک نشریه‌های ادواری موجود در کتابخانه‌های ایران: این طرح بخاطر تسهیل کار امانت بین کتابخانه‌ها آغاز شد و چاپ اول فهرست در دو جلد علوم و علوم اجتماعی در سال ۱۳۵۱ منتشر شد. بلافاصله پس از انتشار، گردآوری اطلاعات برای چاپ دوم از طریق مراجعه مستقیم و مکاتبه آغاز شد و اطلاعات گردآوری شده بر روی کارت برای چاپ دوم آماده گردید. در چاپ دوم صورت موجودی ۹۲ کتابخانه گنجانده شده و مجموع نشریاتی که

این چاپ می‌پوشاند در حدود ۷۰۰۰ عنوان است؛ تغییر دیگری که در چاپ دوم داده شده اینست که فهرست نشریات ادواری فارسی بصورت جداگانه منتشر خواهد شد. اطلاعات مربوط به چاپ دوم بر اساس قراردادی که با مرکز کامپیوتر دانشگاه تهران وجود دارد بر روی نوارهای مغناطیسی ثبت شده و با برنامه نویسی و طرح سیستم میتوان انواع فهرست‌ها را بکمک کامپیوتر تهیه کرد. هم‌اکنون يك فهرست مقدماتی با استفاده از کامپیوتر گرفته شده و امید میرود با رفع برخی مشکلات بتوان فهرست را منتشر کرد.

پ • شورای هماهنگی مراکز اسناد: مرکز مدارك علمي به منظور ایجاد هماهنگی در فعالیت‌های دکوماناسیون و يك نواخت کردن نظامهای اطلاعاتی در سال ۱۳۵۰ اقدام به دعوت شورای هماهنگی مراکز اسناد کرد. هم‌اکنون چهارده مرکز اسناد و اطلاعات سازمانهای مختلف کشور در این شورا شرکت دارند و جلسات شورا که دو ماه یکبار تشکیل می‌شود به بحث و بررسی در مورد مسائل مشترك در این مراکز میپردازد و به رفع برخی مشکلات فنی آنان کمک میکند. این شورا پس از تشکیل کمیته یونیسیست ایران در سال ۱۳۵۲ رسماً از طرف این کمیته به عنوان یکی از گروههای فنی کار در مسائل مربوط به سیاست اطلاعات علمی و فنی در ایران پذیرفته شد. اکنون مطالعاتی انجام می‌شود تا با تجربیاتی که از همکاری این مراکز بدست آمده است تعدادی از کتابخانه‌های اختصاصی کشور نیز برای همکاری با شورا دعوت شوند و فعالیت شورای هماهنگی مراکز اسناد گسترش داده شود.

ت • همکاری در زمینه ایجاد و نوسازی مراکز کوما تناسیون در ایران: به درخواست سازمان‌های دولتی و غیر دولتی و در حدود توانائی و امکان مرکز مدارك علمی طرح مراکز اختصاصی کوما تناسیون را برای این سازمانها تهیه کرده و در پی ریزی و ایجاد این مراکز و نیز آموزش کارکنان آنها با سازمانها همکاری میکنند. این همکاری در مرحله اول بصورت دادن طرحهایی برای مراکز اسناد و اطلاعات اختصاصی سازمان است و طرح با مطالعه دقیق امکانات و نیازهای سازمان و با در نظر گرفتن فعالیت‌های مراکز دیگر تهیه میشود. مرحله بعدی همکاری، اعزام کارشناسان مراکز برای راهنمایی مسئولان و متصدیان آن مراکز در برنامدهای خودشان و گاه نیز بصورت تشکیل کلاسهای اختصاصی برای کارمندان مراکز در حال تأسیس است. برنامه این کلاسها اختصاصاً با توجه به برنامه مراکز اسناد تهیه می‌شود بطوریکه کارمندان مراکز بعداً بتوانند وظایف خود را انجام بدهند. در صورت درخواست سازمانها، نظارت کارشناسان مراکز مدارك علمی بر کار مراکز جدید تا مدتی ادامه می‌یابد.

ضمناً مراکز جدید به همکاری با شورای هماهنگی مراکز اسناد دعوت می‌شود. علاوه بر این عده‌ای از سازمانها نیز بصورت غیر مستقیم با بصورت مشاوره کوتاه مدت یا اعزام کارآموز از خدمات مراکز مدارك علمی برای بهبود کار مراکز اسناد خود بهره‌میکیرند.

در زمینه آموزش کارکنان مراکز اسناد، مراکز مدارك علمی در چهارچوب فعالیت‌های شورای هماهنگی مراکز اسناد به تشکیل

کلاسهای تخصصی آموزش دکوما نتاسیون نیز اقدام میکند و تاکنون يك دوره تحت عنوان «روشهای ذخیره و بازیابی اطلاعات» با همکاری کارشناسان خارجی برگزار کرده است. علاوه بر این کارشناسان مرکز در کلاسهای کارآموزی کتابدار که از طرف مرکز خدمات کتابداری تشکیل میشود تدریس میکنند.

دوم. چکیده نویسی مدارك فارسی به منظور ذخیره بازیابی اطلاعات مربوط به ایران در زمیندهای علمی و علوم اجتماعی، کنترل کتابشناسی انتشارات ایرانی مرکز کامل و رضایت بخش نبوده است و اگر در مورد کتابهای فارسی «کتابهای ایران» و بعد «کتابشناسی ملی ایران»، لاقابل بطور منظم کوششی در فهرست کردن این کتابها داشته اند، در زمینده مدارك دیگر با در زمینده مقاله نامه های موضوعی کوششها پراکنده و نامنظم بوده اند. با مطالعاتی که در مرکز مدارك علمی شد محتوای اطلاعاتی سه دسته از مدارك: انتشارات سازمانها، پایان نامه های دانشگاهی و مقالات مجله ها مورد توجه قرار گرفت و اجرای چهار طرح بطور مجزا شروع شد:

الف. انتشارات دولتی. این طرح بصورت گردآوری و فهرست کردن انتشارات سازمانهای مختلف کشور در زمیندهای علمی و علوم اجتماعی آغاز شد و مجموعه قابل توجهی از انتشارات سازمانهای دولتی و دیگر مؤسسات کشور از طریق کتابد و نیز از طریق مراجع مستقیم فراهم آمد و همزمان با آن تهیه فهرست این انتشارات آغاز گردید. تا پایان سال ۱۳۵۲ قریب به ۱۲۰۰۰ نشریه دولتی گردآوری شده و فهرست آنها تهیه شده بود. از این فهرستها، چهار جلد یعنی فهرست انتشارات وزارت اقتصاد، وزارت آموزش و

پرورش ، وزارت بهداشتی و سازمان برنامه انتشار یافته است. طی یکسال و نیم اخیر و تا پایان شهریور سال جاری نیز حدود ۵۰۰ نشریه تازه دریافت شده است .

ب • پایان نامه‌های دانشگاهی منابع پژوهشی با اهمیتی هستند که متأسفانه تا کنون توجه چندانی در کشور ما به آنها نشده است . با توجه به اهمیت اطلاعاتیکه در پایان نامه‌های اصیل فراهم آمده است مرکز مدارک علمی از سال ۱۳۴۸ طرح گردآوری و فهرست کردن پایان نامه‌های دانشگاهی را تهیه کرد و اقدام به فهرست کردن این پایان نامه‌ها نمود . تا پایان سال ۱۳۵۲ متجاوز از ۳۰۰۰ پایان نامه دانشگاهی گردآوری شده بود . تا کنون فهرست پایان نامه‌های علوم اجتماعی و فهرست پایان نامه‌های پزشکی و رشته‌های وابسته منتشر شده است . تعداد پایان نامه‌های دانشگاهی در پایان شهریور سال جاری حدود ۴۰۰۰ بوده است .

پ • چکیده مقاله‌های مجله‌های ایران در زمینه علوم و علوم اجتماعی ، این طرح نیز از سال ۱۳۴۸ آغاز گردید و محصول آن مجله چکیده است . برای تهیه مجله چکیده ، مرکز تمام مجله‌های علمی و علوم اجتماعی به زبان فارسی را مشترک است و با بررسی این مجله‌ها مقالات مناسب انتخاب و چکیده می‌شود . مجله چکیده اکنون در دو بخش جداگانه علوم و علوم اجتماعی انتشار می‌یابد .

ت • کتابنامه‌ها و مقاله‌نامه‌های موضوعی به زبان فارسی . این برنامه از سال ۱۳۴۸ بمنظور آشنا ساختن دانش پژوهان با کتابها و مقالات

علمی و علوم اجتماعی فارسی ، با انتشار فهرست کتابهای چاپی حقوقی ایران آغاز شد و تا کنون ۲۹ کتابنامه و مقاله نامدها در زمینه های مختلف انتشار یافته است . در تهیه این کتابنامه ها علاوه بر کارشناسان مرکز ، از کارشناسان خارج از مرکز که کتابنامه های هائی تهیه کرده یا علاقمند به تهیه آنها باشند نیز استفاده می شود . ضمناً از آغاز سال ۱۳۵۱ برای آگاهی متخصصان ، خصوصاً آنان که دست اندرکار برنامه ریزی عمرانی هستند ، مرکز اقدام به تهیه و انتشار فهرست گزیده مقالات روزنامه های فارسی کرده است . هر شماره این نشریه ۶ ماه از سال رامی پوشاند و تا کنون ۵ شماره از آن منتشر شده است .

با تجربه هائی که از سه طرح اول مرکز بوط به مدارك فارسی بدست آمد و با بررسی هائی که برای استفاده از کمپیوتر جهت ذخیره و بازیابی اطلاعات فارسی انجام گردید مسجل شد که کار نمایندسازی و چکیده نویسی این مدارك باید بطور مستمر گز انجام شود . لذا از آغاز سال ۱۳۵۳ مطالعه برای ادغام این سه طرح شروع شد و پس از نزدیک به ده ماه مطالعه از اواخر سال ۱۳۵۳ ، طرح نمایندسازی انتشارات فارسی در زمینه علوم و علوم اجتماعی تهیه شد بطور خلاصه بر اساس این طرح ، انتشارات فارسی در زمینه علوم و علوم اجتماعی با استفاده از روش همارا نمایه میشود و تعدادی از انتشارات مهمتر علاوه بر نمایه ، چکیده هم می شود . از نتیجه این طرح میتوان انواع نمایه ها ، فهرستها و چکیده های فارسی را تهیه و منتشر کرد . مطالعه مرکز نشان داده که باید گذشته از یک سلسله دستور عملها

و روشها که برای شروع کار لازم بود و با استفاده از تجربیات گذشته مرکز تهیه شد و محصول آن بصورت راهنمای چکیده نویسی و راهنمای نماید سازی در نشریه فنی مرکز مدارك علمی منتشر گردید برای برخی از زمینه‌های دیگر نیز راهنماها و دستور عملهایی تهیه شود و در این زمینه خصوصاً تهیه يك واژگان نامد یا thesaurus علمی و فنی بزبان فارسی لازم بود بنا بر این در ضمن عمل و بهنگام نمایه کردن یا چکیده کردن مدارك ، کار واژه سازی نیز شروع شد و در عین حال برای آنکه آمادگی برای استفاده از کمپیوتر در ذخیره و بازیابی اطلاعات وجود داشته باشد ، بر کد های کار work sheet قابل استفاده در کمپیوتر تهیه شد . مدارك فارسی پس از انتخاب بر اساس ضابطه‌هایی که معین شده است توسط متخصصان نماید و در صورت لزوم چکیده میشود و بهر مدارك بر حسب نیاز چندین واژه کلید، معمولاً بین پنج تا پانزده ، داده میشود . واژه‌های کلید در جلساتی با حضور متخصصان موضوع ، کتابدار و دکومانقالیست ، و زبان شناس مورد بررسی قرار میگردد و تنها پس از آنکه يك واژه کلید پذیرفته شد کات منصوص برای آن تهیه میشود تا در آینده نیز مورد استفاده قرار گیرد و این واژه وارد واژگان نامد میشود و از همین وقت اقدام برای برقراری روابط عام و خاص Generic and Specific و نیز روابط وابسته Related و نیز پیدا کردن معادل انگلیسی شروع میشود . معادل انگلیسی از واژگان های موجود ساخته شده خصوصاً O.E.C.D Macrothesaurus انتخاب میشود تا وقتی شبکه بین المللی مبادله اطلاعات

علمي (یونی سیست UNISIST) به مراحل اجرایی رسید بتوان اطلاعات ذخیره شده را با واژه‌های انگلیسی نیز بازیابی کرد. بدیهی است اصل اطلاعات بزبان فارسی است. تا آخر شهر بود ماه سال جاری در حدود ۱۳۰۰ واژه کلید به زبان فارسی تهیه شده بود.

نجر بهائی که از این طرح بدست می‌آید و همچنین نتیجه‌هایی که در استفاده از کمپیوتر برای این طرح گرفته میشود به تدریج منتشر خواهد شد تا مورد استفاده مراکز اسناد و اطلاعات دیگر قرار بگیرد.

لازم به یاد آوری است که برای واژه‌هایی که تا کنون استخراج شده است يك طرح بسیار آزمایشی جهت بازیابی اطلاعات بوسیله کمپیوتر بكمك دانشگاه صنعتی آریامهر انجام شده و نتیجه رضایت بخش بوده است.

علاوه بر طرح‌های بالا که نوعاً در زمینه ساختمان زیر بنای کارد کومانتاسیون در ایران است مرکز مدارك علمي طرح‌های دیگری هم دارد که ضمن داشتن جنبه‌های تحقیقاتی، بیشتر در زمینه فراهم آوردن خدمات دکومانتاسیون برای پژوهندگان و دانشمندان کشور است. در این زمینه میتوان از طرح‌های زیر نام برد:

۱. تهیه مقاله‌نامه‌های اختصاصی. این مقاله‌نامه‌ها به منظور آشنائی پژوهندگان و دانشمندان با اطلاعات تازه علمی و فنی که در سطح بین‌المللی انتشار یافته منتشر میشود. نشریات ادواری در این زمینه به شرح زیر است:

- الف • فهرست گزیده مقالات در شیمی : این نشریه با فاصله سه ماه یکبار منتشر میشود و تا کنون چهار دوره از آن منتشر شده است و بطور عمده بین متخصصان و شیمی دانان کشور توزیع میشود .
- ب • آلودگی هوا، خاک، آب . این نشریه بطور فصلی منتشر و برای متخصصان موضوع ارسال میشود .
- پ • مقاله نامه مهندسی حمل و نقل ترافیک . این مقاله نامه تا آغاز سال ۱۳۵۴ بصورت شش ماه یکبار منتشر میشد و از آغاز سال جاری به علت مشکلاتی انتشار آن متوقف شد .
- ت • مقاله نامه آموزش و پرورش . از آنجائیکه امر بر نامه ریزی آموزشی دارای اهمیت فراوانی است و خصوصاً مؤسسه تحقیقات و برنامه ریزی علمی و آموزشی فعالیت دامنهداری در این زمینه دارد مرکز مدارك علمی این مقاله نامه را بطور اختصاصی برای کارشناسان مؤسسه و در عین حال برای استفاده تمام کارشناسان بر نامه ریزی آموزشی منتشر میکنند . تا کنون دوازده شماره از آن منتشر شده است .
- ث • مقاله نامه زیست شناسی دریای خزر . از آنجائیکه گردآوری مطالعات انجام شده دانشمندان خارجی در باره ایران خصوصاً در زمینه منابع طبیعی حائز کمال اهمیت است برای اولین بار به پیشنهاد دانشکده علوم دانشگاه تهران مرکز مدارك علمی طی برنامه ای اقدام به گردآوری و طبقه بندی مطالعات انجام شده در باره زیست شناسی دریای خزر نمود . این نشریه بطور شش ماه یکبار منتشر میشود و تا کنون چهار دوره از آن منتشر شده است .

۲ • فهرست متخصصان و مؤسسات تحقیقاتی کشور، از آنجائیکه شناخت مؤسسات تحقیقاتی کشور و همچنین محققان ایرانی به منظور آگاه شدن از برنامدهای تحقیقاتی آنان و تهیید مدارك لازم و مفید جهت اجرای این تحقیقات ضروری بنظر میرسید لذا مرکز مدارك علمي اقدام به تهیید فهرستی از مؤسسات تحقیقاتی کشور کرد که این فهرست در سال ۱۳۵۱ منتشر شد.

ضمناً طبق برنامه‌ای پرسش‌نامه‌هایی جهت متخصصان و محققان رشته‌های مختلف ارسال شد تا بتوان فهرست‌هایی از متخصصان رشته‌های مختلف تهیه کرد. کتاب راهنمای متخصصان شیمی و صنایع وابسته به ایران در سال ۱۳۵۳ منتشر شد. مطالب چاپ دوم راهنمای مؤسسات تحقیقات کشور منتشر شد و راهنمای متخصصان رشته زیست شناسی هم نزدیک به اتمام است.

۳ • تهیه شناسنامه نشریات ادواری. این طرح بمنظور تسهیل و یکسان کردن کاربرد عناوین مجلات علمي و کتابخانه‌های دیگر از سال ۱۳۵۱ شروع شده و در واقع فهرست مستندی است از عناوین مجلات علمي. هم اکنون در حدود چهار هزار عنوان مستندی بروی کارت با تمام اطلاعات تهیه شده است که مورد استفاده همکاران مرکز و همچنین کتابداران دیگر قرار میگیرد.

۴ • شرح روشهای کار در بخش تهیید مدارك. این در واقع همانست که بزبان انگلیسی Acquisition Procedures میگویند و جزئیات روشهای کار تهیید مدارك را در کتابخانه‌ها نشان میدهد. با اینکه در اصل این شرح روشهای کار برای مرکز تهیید شده بود چون در عمل دیده شد

میتواند مورد استفاده کتابخانه‌های دیگر هم قرار بگیرد با اصلاحاتی آماده برای چاپ شد و امید می‌رود بزودی منتشر شود. علاوه بر فعالیت‌های بالا که بیشتر جنبه طرح دارد مرکز مدارك علمی يك سازمان فعالیت‌های مستمر هم دارد که به شرح زیر میتوان از آنها نام برد:

۱. کتابخانه. هدف از ایجاد این کتابخانه در نهایت امر تهیه مجموعه ارزشمندی از نشریات در رشته‌های علمی و علوم اجتماعی است که پاسخگوی اکثر نیازهای پژوهندگان باشد. تأکید در کار کتابخانه بر مجلات علمی و فنی است و جمع عناوین مجلات و نشریات فارسی و خارجی تا آخر شهریور سال جاری در حدود ۳۰۰۰ عنوان بوده است. تعداد کتب کتابها در حدود هجده هزار جلد است. با توجه به محدودیتی که از نظر فضا وجود دارد مطالعاتی در دست است که شاید بتوان برخی از این کتابها را بکتابخانه‌های دیگر منتقل کرد تا جا برای مجلات باز شود. عالی‌الاصول بعایت مشکلاتی که از نظر فضا و نگهداری مواد در کتابخانه به وجود آمده است مرکز مدارك علمی در صدد است راهحالی بیابد تا آنجائی که کتابخانه‌های دیگر خدماتی را ارائه میدهند مراجعان خود را به آن کتابخانه‌ها ارجاع بدهد. علاوه بر کتاب و مجله تعداد زیادی پایان نامه و انتشارات دولتی هم در کتابخانه مرکز مدارك علمی وجود دارد که آمار آن در قسمت مربوط به طرح نمایه سازی مدارك فارسی داده شد. تعداد اعضای کتابخانه در آخر شهریور سال جاری ۲۱۰۰ نفر بوده است که شامل کارمندان مؤسسه نمیشود. در سال ۱۳۵۳ کتابخانه جمعاً ۲۶۴۴۸ مورد مراجعه

داشته است و ۵۶۵۹ جلد کتاب و ۴۳۰۹ جلد از انتشارات سازمان‌ها به اعضای کتابخانه امانت داده شد. در سال ۱۳۵۳ تعداد ۸۲ جلد کتاب و ۴۱۹ نسخه مجله از طریق امانت بین کتابخانه‌ها جهت درخواست کنندگان از کتابخانه‌های دیگر به امانت گرفته شد. کتابخانه از ساعت ۸ صبح تا ۸ شب پنج روز در هفته باز است و بطور متوسط هر روز به ۲۰ سوال مراجعه حضوری یا کتبی یا تلفنی پاسخ می‌گویند.

۲ تهیه مقاله نامه‌های موضوعی بر حسب درخواست. این مقاله‌ها بر حسب درخواست پژوهندگان در يك زمینه اختصاصی تهیه میشود و شامل مقالاتی است که در دوره زمانی مشخص در آن زمینه نوشته شده باشد. بعبارت محدودیتهای نیروی انسانی که وجود دارد این خدمت فقط برای محققانی که خصلت جسدی تحقیق آنها برای مرکز معلوم باشد و تهیه مقاله نامه در کتابخانه‌های سازمانهای خودشان برایشان امکان نداشته باشد انجام میشود.

۳ تهیه فتوکپی بر حسب درخواست. برای تهیه مدارك مورد نیاز محققان با استفاده از برنامه امانت بین کتابخانه‌ها همکاری را در بزرگ خارجی مرکز مدارك علمي فتوکپی مدارك را در اختیار پژوهندگان میگذارد. در سال ۱۳۵۳ تعداد ۱۸۰۸۹ صفحه فتو-کپی از منابع مرکز ۵۴۱۰ صفحه فتوکپی از منابع کتابخانه‌های داخلی ۲۴۹۴ صفحه فتوکپی از خارج از کشور تهیه و در اختیار پژوهندگان گذاشته شد. لازم به یادآوری است که استفاده از

سرریس فتوکپی و نیز سرریس تهیه مقاله نامه‌های موضوعی نیاز به پرداخت وجه مختصری دارد. همانطور که اشاره شد این وجه در حدود يك چهارم از هزینه را می‌پوشاند و در مورد مقاله‌نامه‌های موضوعی نسبت از این بسیار کمتر است. تجربه نشان داده که پرداخت هزینه مراجعه کنندگان را اندکی از استفاده از این خدمت باز میدارد ولی مرکز هم چاره‌ای ندارد چون در غیر این صورت تعداد درخواستها بحدی خواهد شد که پاسخ به آنها ممکن نخواهد بود. علاوه بر این مرکز معتقد است که باید پژوهندگان و درخواست کنندگان عادت بکنند برای تهیه اطلاعات مورد نیاز خودشان همانطور که در کشورهای خارجی رسم است هزینه‌ای بپردازند و این کار مآلاً به بالا رفتن اعتبار کار دکوما نتاسیون منجر خواهد شد.

۳ • مبادله مدارك. بمنظور گسترش مجموعه کتابخانه و در دسترس قرار دادن انتشارات ارزنده مؤسسات علمی و آموزشی جهان جهت دانش پژوهان کشور مرکز مدارك علمی با تعدادی از سازمانهای خارجی که تعدادشان به ۱۱۰ می‌رسد قرار مبادله گذاشته که سالیانه حدود ۱۳۰ عنوان مجله به طور منظم و تعداد کثیری نشریات دیگر از آنها دریافت میشود و ۱۹ عنوان از انتشارات مرکز و برخی سازمانهایی که در زمینه کتابشناسی فعالیت دارند منظمآً برای این سازمانها ارسال می‌شود. تعداد محدودی از سازمانها هم نشریاتشان را مجانی می‌فرستند؛ مرکز مدارك علمی هم تعدادی از انتشارات خود را برای سازمانهایی که امکان پرداخت ندارند خصوصاً در

هند و پاکستان مجافاً ارسال میدارد .

۵ • نشریه فنی مرکز مدارك علمی . برای بالا بردن سطح دانش متخصصان در زمینه مسائل اطلاع رسانی و نیز اشاعه تجربیاتی که مرکز مدارك علمی در کارهای دکومانتاسیون داشته است از مهر ماه ۱۳۵۱ اقدام به انتشار نشریه فنی مرکز مدارك علمی کرده که تا کنون چهار دوره از آن منتشر شده است .

۶ • انتشارات . کارشناسان مرکز مدارك علمی مقالات و کتابهایی بطور جداگانه یا در مجلات علمی منتشر کرده‌اند و می‌کنند . این گزارشها یا مقاله‌ها غالباً محصول تجربیات و کارهای تحقیقاتی است که در مرکز مدارك علمی انجام میشود و با ترجمه‌هایی است که از منابع خارجی در زمینه کار دکومانتاسیون انجام شده است . در آخر سال ۱۳۵۳ فهرست انتشارات مرکز مدارك علمی بصورت منظمی منتشر و برای کتابخانه‌ها ارسال شد؛ تا آن زمان مرکز مدارك علمی چهار و شش نشریه داشت که از نظر موضوع بدین ترتیب تقسیم میشد: هفده کتابنامه واپس‌نگر (Retrospective) ، ده کتابنامه ادواری ، شش راهنما ، دو فهرست مشترک و تعدادی انتشارات دیگر . از آغاز سال جاری تا کنون هم عالی‌رغم مشکلات ویژه‌ای که امسال بوجود آمده تعداد ۳ نشریه تازه و ۷ شماره از کتاب نامه‌ها و نشریات ادواری از طرف مرکز مدارك علمی منتشر شده است .

۷ • همکاریهای بین‌المللی . مرکز مدارك علمی همزمان با فعالیتهایی که در داخل کشور دارد در سطح بین‌المللی هم یک سلسله

فعالتهائی دارد که بیشتر در زمینه شناساندن فعالیت مراکز دکومانتاسیون ایران در خارج از کشور و بهره‌گیری از تجربیات خارجیها در زمینه کار دکومانتاسیون است به همین دلیل مراکز مدارك علمی از بدو تأسیس به فدراسیون بین‌المللی مراکز اسناد پیوسته است و در فعالیت‌های کمیته‌های مختلف این فدراسیون شرکت میکند. مراکز مدارك علمی به عنوان یکی از اعضای فعال این فدراسیون شناخته شده و خصوصاً در کمیته کشورهای در حال رشد آن فعالیت زیادی دارد. از آغاز تابستان سال جاری با کسب اجازه از وزارت امور خارجه دبیرخانه کمیته کشورهای در حال رشد فدراسیون بین‌المللی مراکز اسناد به تهران منتقل و در مراکز مدارك علمی مستقر شده است. در شهریور ماه سال ۱۳۵۲ هم جلسه کمیته کشورهای در حال رشد با شرکت یازده نماینده از کشورهای مختلف و سازمانهای بین‌المللی از جمله یونسکو در تهران تشکیل شد. در همین زمینه مراکز مدارك علمی اقدام به تهیه يك فهرست مجلات فنی مناسب برای صنایع کرد. این فهرست زیر نظر فدراسیون بین‌المللی مراکز اسناد و برای آن فدراسیون بزبان انگلیسی در سال ۱۳۵۰ منتشر شد. مراکز مدارك علمی همکاری مستمری با مراکز اسناد و اطلاعات علمی در پاکستان و ترکیه دارد و برای توسعه این همکاری منظمأ بر نامه‌هایی در دست اجرا است؛ نمایندگان این سه مرکز در فواصل معین ملاقات و بر نامه‌های مشترکی را اجرا میکنند از جمله مبادله انتشارات، یکنواخت کردن روشها، خصوصاً مسائل

مربوط به برنامه های تهیه وژگان نامه ومانند اینها .

شبکه جهانی مبادله اطلاعات علمی: بمنظور شناساندن هدفهای یونی سیست یعنی شبکه جهانی مبادله اطلاعات علمی وپایه گذاری کمیته ملی یونی سیست در ایران مرکز مدارك علمي با همکاری کمیسیون ملی یونسکو در ایران فعالیتهای زیادی بصورت انتشار مقالات و ترتیب سخنرانی انجام داد و در نتیجه کمیته ملی یونی سیست با شرکت سیزده وزارتخانه و سازمان تشکیل شد و مرکز مدارك علمي بعنوان دستگاہ مرکزی ملی عهده دار امور دبیرخانه کمیته ملی یونی سیست شد . هم اکنون مرکز مدارك علمي دستور ساختن واژه نامه را که از انتشارات سازمان بین المللی استاندارد است و مورد قبول برنامه یونی سیست قرار گرفته ترجمه و منتشر کرده است. ترجمه راهنمای یونی سیست در مورد پایه گذاری مراکز اسناد در کشورهای در حال رشد تمام شده و در کار ویرایش است. مرکز برنامه هائی برای ترجمه و انتشار دیگر راهنماهای یونی سیست هم دارد.

۸. خدمات سمعی و بصری: مرکز مدارك علمي فعالیتهای مختصری در زمینه سمعی و بصری دارد. تعدادی فیلم، اسلاید، فیلم استریپ در زمینه کارهای کتابداری و دکوماتاسیون و همچنین فیلمهای علمی و فیلم استریپ های علمی هم دارد. پروژکتورهای مخصوص نمایش اینها را هم دارد و در صورت لزوم و درخواست سازمانها برای استفاده، آنها را در اختیار سازمانهای درخواست کنند می گذارد. برخی از فیلمها و فیلم استریپها خصوصاً آنها که در زمینه کتابداری و دکوماتاسیون است مستقیماً توسط مرکز

به زبان فارسی برگردانده شده است. این مواد در اواخر بهار گذشته برای کتابداران و دانشجویان کتابداری در تهران و بدرخواست دانشگاه آذربادگان برای دانشجویان کتابداری در تبریز به نمایش گذاشته شد. اخیراً توافقی با سازمان رادیو تلویزیون ملی ایران برای برگرداندن تعداد بیشتری از این موارد به زبان فارسی به عمل آمده است.

۹. اخیراً پس از مذاکرات طولانی و مکاتباتی که با وزارت علوم به عمل آمد پایان نامه‌های فارغ التحصیلان ایرانی دانشگاههای خارج که برای ارزشیابی به دبیر خانه شورای ارزشیابی مدارك تحصیلی داده شده بود به مرکز مدارك علمی منتقل گردید و مرکز امیدوار است بتواند فهرست این پایان نامه‌ها را نیز تهیه کند و انتشار دهد.

در این گزارش کوشش شد اهم کارهای مرکز فهرست و ارتقا توصیف شود. بدیهی است مشکلات و موانعی که در سر راه بیشتر کتابخانه‌ها و مراکز اسناد و اطلاعات در ایران وجود دارد از قبیل کمبود نیروی انسانی متخصص، قوانین دست و پاگیر، کمبود بودجه و عدم آگاهی مسئولان از مشکلات کار، در راه مرکز مدارك علمی نیز وجود داشته است و این مشکلات مانع از آن شده که بر نامه‌ها به نحو داخواه پیشرفت کند. با اینهمه به سبب محیط مناسب کاری و علاقمندی کارشناسان و دیگر کارمندان، مرکز در انجام رسالت‌های خود تا حد بسیار زیادی موفق بوده است و اهمیت این توفیق خصوصاً از جهت تأثیر مثبت فعالیت‌های مرکز در کار دیگر مراکز اسناد و اطلاعات و کتابخانه‌های دانشگاهی و علمی کشور بوده است. این تأثیر خصوصاً از چهار جهت قابل توجه است:

۱. آگاه کردن مدیران و مسئولان و دیگر مقامات از ارزش کار

کتابخانه‌ها و مراکز اسناد و پذیرانیدن این امر که کار د کومانتاسیون و کتابخانه منحصر آ جنبه فنی و خدماتی نداشته و خصوصاً در کتابخانه‌های اختصاصی و دانشگاهی دارای جنبه‌های پژوهشی بسیار است. این امر مآلاً به بالا رفتن ارزش کار د کومانتالیستها و کتابسازان منجر شده و امکان دستیابی به موفقیت‌های بهتر استخدای را برای آنان فراهم آورده است.

۲. شناساندن انواع مختلف خدمات مراکز اسناد و اطلاعات و کتابخانه‌ها در زمینه فراهم آوردن اطلاعات مورد لزوم برای پژوهندگان متخصصان، که این امر منجر به بالا رفتن سطح توقع پژوهندگان و دیگر مراجعان از مراکز اسناد و کتابخانه‌ها شده و بدین ترتیب عاملی برای ارائه خدمات بهتر و بیشتر از طرف کتابخانه‌ها شده است.

۳. ارائه کارهایی در زمینه خدمات بهتر و بیشتر و کوشش در راه شناساندن مؤثر تر منابع موجود در کتابخانه‌ها از طریق انتشار فهرست‌های مختلف مثلاً مجموعه پایان نامه‌ها و فهرست‌های مشترک نشریات ادواری، که این کار خوشبختانه از جانب کتابخانه‌های دیگر نیز شروع شده است.

۴. بالاخره تشویق روحیه همکاری بین کتابخانه‌ها و مراکز اسناد که نمونه روشن آن توسعه کار امانت بین کتابخانه‌ها است.